

Nachtelijk foeragerende Kokmeeuwen in de Groninger binnenstad: waar komen ze vandaan?

Jeroen Nienhuis

De meeste Kokmeeuwen die overdag in de stad Groningen zitten, vliegen tegen de schemer naar de slaapplaats op het Paterswoldsemeer. Maar er zijn ook meeuwen die de nacht in de binnenstad doorbrengen. Waar komen deze vogels vandaan?

Kokmeeuwen verzamelen hun voedsel overdag. Tegen de avond vliegen ze voor hun nachtrust massaal naar slaapplaatsen op groot open water. Dat is tenminste het normale beeld. In het centrum van Groningen worden overwinterende Kokmeeuwen regelmatig 's nachts foeragerend gezien, met name in perioden dat het lastig voor ze is overdag voldoende voedsel te vinden (Nienhuis 2003). In de binnenstad kunnen dan tientallen

vogels zitten. Op het Sontplein, dat 1.2 kilometer verderop ligt, gaat het om grotere aantallen soms oplopend tot honderden exemplaren (Nienhuis 2003). Op het Sontplein wordt ook geslapen (zie foto in Lensink 2016). Mogelijk gaat het om meeuwen die in de avond eerst naar de slaapplaats op het Paterswoldsemeer zijn gevlogen (Bonder 1999) en later in de avond of nacht zijn verhuisd naar het Sontplein (Lensink 2016).

Kokmeeuwen Vismarkt 28 december 2016 00:26

Foto: Jeroen Nienhuis

Kokmeeuwen tussen Grote Markt en Vismarkt 9 januari 2017 04:07

Foto: Jeroen Nienhuis

Vanaf het begin van de avond kunnen Kokmeeuwen op het Sontplein worden waargenomen. In het stadscentrum arriveren ze doorgaans pas in de late avond of in de nacht (Nienhuis 2003). Zijn de meeuwen die 's nachts naar het stadscentrum vliegen rechtstreeks afkomstig van de grote slaapplek op het Paterswoldsemeer of gaat het om individuen afkomstig van het Sontplein?

Gebieden

In het stadscentrum van Groningen liggen de Vismarkt en de Grote Markt. Kokmeeuwen zitten 's nachts op beide markten. Met name de Grote Markt trekt relatief veel vogels vanwege de uitgaansgelegenheden, waaronder enkele fastfood restaurants. Het Sontplein bestaat uit meerdere naast elkaar gelegen parkeerplaatsen aan de rand van het centrum. Aan deze parkeerplaatsen zijn een McDrive en een KFC-drive gevestigd. Een deel van de klanten van deze afhaal fastfood restaurants nuttigen de opgehaalde etenswaren op de parkeerplaatsen. Rondom het plein staan meerdere bedrijfspanden met platte daken die net als de parkeerplaatsen zelf door Kokmeeuwen worden gebruikt om de nacht door te brengen. In de avond en de nacht zitten op beide plaatsen wisselende aantallen Kokmeeuwen (Nienhuis 2003).

Methode

In de stad Groningen worden al jaren lang Kokmeeuwen geringd met kleurringen (Majoor *et al.* 2005). Hierdoor zitten er vele tientallen individueel herkenbare Kokmeeuwen in de stad. Deze vogels kunnen ook 's nachts worden aangetroffen. Dank zij de aanwezige straatverlichting is het mogelijk om ook in het donker kleurringen af te lezen. In de winters van 2016/2017 en 2017/2018 zijn tussen middernacht en vijf uur 's nachts meerdere bezoeken gebracht aan het stadscentrum. Vaak is voorafgaande aan dit bezoek ook gekeken op het Sontplein. Op beide plekken zijn zo veel mogelijk ringen afgelezen. Op het Sontplein is behalve aan het aflezen van ringen ook aandacht besteed aan het tellen van de meeuwen en het bepalen van de kleurringdichtheid.

Gedurende een nacht kan een gekleurringde vogel meerdere keren zijn waargenomen. In deze analyse staat een waarneming gelijk aan een aflezing in een nacht, ook als een individu meerdere keren is gezien.

In de onderzoeksperiode zijn op meerdere dagen Kokmeeuwen geringd. Deze datums zijn gebruikt om de winter in te delen in periodes. Voor elk van deze periodes

is voor het Sontplein de gemiddelde kleurringdichtheid bepaald. Met behulp van deze ringdichtheid en het aantal aanwezige Kokmeeuwen is bepaald hoeveel geringde individuen er naar verwachting zijn. Tijdens drie tellingen zijn opvallend meer ringen afgelezen dan is verwacht op basis van de ringdichtheid. Voor deze nachten is het aantal getelde vogels naar boven bijgesteld.

Om een schatting te maken van het totale aantal Kokmeeuwen dat overdag in de hele stad Groningen zit is in februari 2017 een telling uitgevoerd. Hiervoor zijn verspreid over meerdere dagen alle plekken bezocht waar regelmatig Kokmeeuwen worden gezien, met name parken en plantsoenen. Tijdens deze telling is van zoveel mogelijk meeuwen gecontroleerd of ze een kleurring hebben om daarmee de kleurringdichtheid te kunnen berekenen. Met behulp van waarnemingen door actieve kleurring aflezers is uitgezocht hoeveel verschillende gekleurringde Kokmeeuwen er in februari zijn waargenomen.

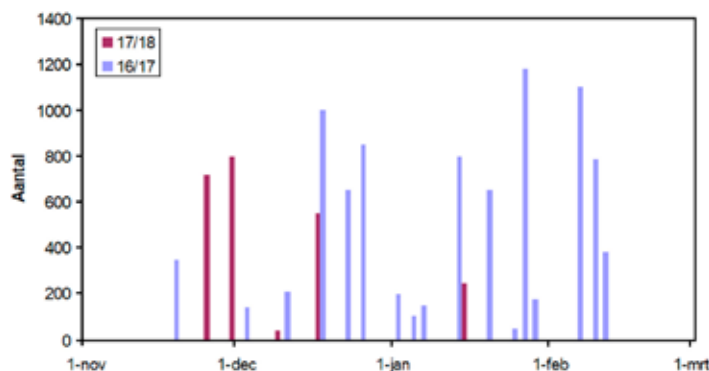
Resultaten

In totaal zijn in 23 nachten geringde meeuwen afgelezen in het stadscentrum en is eerder dezelfde nacht het Sontplein bezocht. Alle aanwezige gekleurringde Kokmeeuwen in het stadscentrum zijn afgelezen. In totaal ging het om 80 waarnemingen. Hiervan zijn er 23 (29%) van individuen die eerder die nacht op het Sontplein zaten.

Op het Sontplein is 214 keer een waarneming van gekleurringde Kokmeeuw gedaan. Met behulp van de getelde aantallen per nacht en de kleurringdichtheid is berekend dat er naar schatting 232 combinaties van nacht en kleurring zijn geweest. Dit betekent dat er 18 waarnemingen (8%) zijn gemist. Onder deze gemiste waarnemingen kunnen ook individuen zijn die later die nacht naar het stadscentrum zijn gegaan. Daarom zijn naar schatting $23/214 \cdot 232 = 24,9$ vogels (31%) van het Sontplein naar het centrum gevlogen.

Op het Sontplein zijn wisselende aantallen Kokmeeuwen vastgesteld in de nachten dat het stadscentrum is bezocht (figuur 1). Gemiddeld gaat het om 570 Kokmeeuwen. De aantallen liepen op tot 1200 individuen. Er is geen toe- of afname van de aantallen te zien in de loop van de winter.

In februari 2017 zijn overdag in de hele stad 3200 Kokmeeuwen geteld. Tijdens deze telling zijn 3016 vogels gecontroleerd op de aanwezigheid van ringen. Hiervan

Figuur 1. Het aantal maximaal Kokmeeuwen op het Sontplein per nacht. Er zijn alleen bezoeken weergegeven voor dagen waarop Kokmeeuwen zijn afgelezen in het stadscentrum.

hadden er 91 kleurringen. Dit komt neer op een kleurringdichtheid van 3.0%. In februari zijn door meerdere waarnemers in totaal 170 verschillende gekleurringde Kokmeeuwen vastgesteld. Gecombineerd met de kleurringdichtheid levert dit een schatting op van 5600 Kokmeeuwen. De telling van 3200 vogels is waarschijnlijk te laag, omdat er ook vogels worden gemist. De schatting van 5600 is waarschijnlijk te hoog, omdat er ook doortrekkende meeuwen zijn. De gemiddelde waarde van 4400 Kokmeeuwen lijkt het meest realistisch.

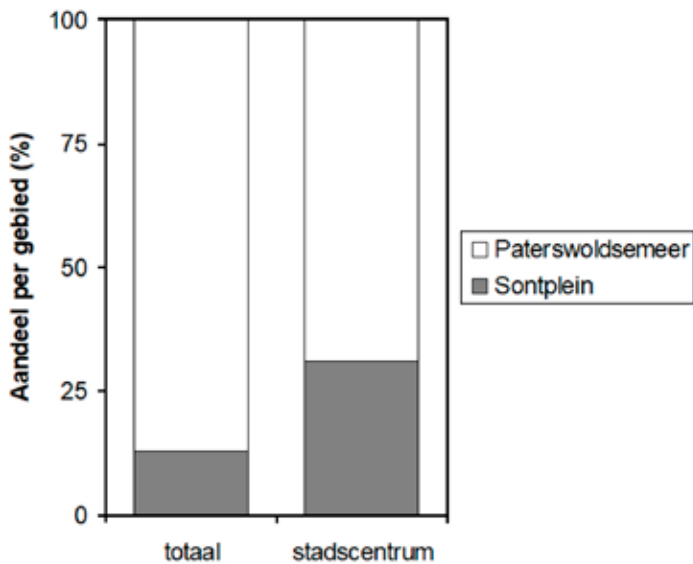
Op het Sontplein zit 's nachts naar schatting 13% van het totale aantal Kokmeeuwen uit de stad (figuur 2). De rest overnacht waarschijnlijk op het Paterswoldsemeer. We hadden al gezien dat van alle gekleurringde Kokmeeuwen die 's nachts in het stadscentrum worden waargenomen 31% van het Sontplein komt. Dit percentage is relatief hoog vergeleken met het belang van het Sontplein voor alle Kokmeeuwen uit de stad. Het Sontplein is behalve een slaapplek ook een belangrijke nachtelijke foerageerplaats. Daarom is het de vraag of de meeuwen uit het stadscentrum het Sontplein gebruiken om te foerageren of alleen om te slapen.

Een aantal gekleurringde Kokmeeuwen uit de binnenstad is op het Sontplein gezien op het moment dat de fastfood restaurants daar nog open waren. Van al deze meeuwen hebben in elk geval 12 van de 17 (71%) voedsel verzameld. Vrij veel vogels die 's nachts van het Sontplein naar de binnenstad zijn gevlogen hebben dus op beide plekken gegeten. Van alle 80 waarnemingen in het stadscentrum heeft in totaal in elk geval 22% (maximaal 31%) betrekking op individuen die al langer die nacht aan het foerageren waren. De overige 69-78% is rechtstreeks afkomstig van een slaapplek. Dat kan zowel het Paterswoldsemeer als het Sontplein zijn.

Kokmeeuwen Grote Markt 15 februari 2016 01:54

Foto: Jeroen Nienhuis

Figuur 2. Het percentage van alle stadse Kokmeeuwen die 's nachts op het Sontplein verblijft en het percentage van de gekleurde Kokmeeuwen die 's nachts in het stadscentrum zitten en daarvoor op het Sontplein zaten.

Discussie

Het aantal Kokmeeuwen dat 's nachts in het stadscentrum zit wordt bepaald door de foerageeromstandigheden overdag. Vogels die het overdag moeilijk hebben met het verzamelen van voedsel, bijvoorbeeld in periodes

met veel regen, lijken deels in de nachtelijke uren voedseltekort aan te vullen (Nienhuis 2003). Het Sontplein is een locatie die 's nachts hongerige Kokmeeuwen aantrekt. Er kunnen hier van de avond tot in de nacht tot enkele honderden Kokmeeuwen foerageren. De aantallen zijn hier in deze periode doorgaans beduidend hoger dan in het stadscentrum. Het lijkt er op dat de vogels die 's nachts willen foerageren er vaker voor kiezen om op het Sontplein de nacht door te brengen. Een deel van deze nachtelijke foerageerders is kennelijk niet in staat om op het Sontplein voldoende voedsel te vergaren en vliegt later in de nacht door naar de binnenstad om daar verder te eten. Dit kan verklaren waarom het percentage Kokmeeuwen in het stadscentrum dat afkomstig is van het Sontplein relatief groot is vergeleken met het belang van het Sontplein als slaapplek van alle stadse Kokmeeuwen (figuur 2).

Het grootste deel van de Kokmeeuwen in het nachtelijk stadscentrum komt rechtstreeks van een slaapplek. Deze vogels hebben langer gerust alvorens te gaan foerageren. Waarschijnlijk zijn er verschillende strategieën voor het foerageren in de nacht. Er lijken Kokmeeuwen te zijn die al in de avond beginnen met voedsel verzamelen, doorgaan tot ze genoeg hebben gehad om de rest van de nacht te rusten. Andere vogels nemen eerst zoveel mogelijk rust en beginnen later in de nacht met het verzamelen van voedsel. Mogelijk

proberen alle vogels het foerageren midden in de nacht zoveel mogelijk te beperken. Nader onderzoek zou dit uit moeten wijzen.

Doorgaans slapen meeuwen 's nachts op groot open water, maar dit is niet altijd het geval. Er zijn meerdere locaties waar sprake is van een dubbele slaappleaats. Hier verlaat een deel van de vogels 's avonds de locatie op het water om deze te verwisselen voor een locatie op een plat dak op een industrieterrein (Lensink 2016). Er was een vermoeden dat de meeuwen van het Sontplein deels afkomstig zijn van het Paterswoldsemeer. Afen toe zijn er waarnemingen van groepen Kokmeeuwen op het Sontplein die net lijken te arriveren uit de richting van het Paterswoldsemeer. Enkele ringwaarnemingen bevestigen dit vermoeden. Op weg van de dagverblijfplaatsen in de stad Groningen naar de slaappleaats op het zuidelijk deel van het Paterswoldsemeer blijft een deel van de vogels (tijdelijk) hangen op het noordelijk deel van het meer. Daar wordt regelmatig gekeken of er gekleurde meeuwen tussen zitten. Er zijn drie vogels die hier rond zonsondergang zijn waargenomen en rond 23 uur dezelfde avond op het Sontplein zijn gezien. Het is niet bekend hoe vaak dit soort verplaatsingen plaatsvinden en wat de reden is. Het is in elk geval iets dat vaker voorkomt. Lensink (2016) vermoedt dat het een energetisch voordeel biedt omdat op land-slaappleaatsen (doorgaans op daken) geen sprake is van golven en stroming. De vogels kunnen dan rustig staan te slapen. Over het belangrijkste onderzoeksgebied bij Eindhoven schrijft Lensink (2016) dat menig meeuw in de nabijheid van de slaappleaats op het industriegebied een stukje vleesafval van de lokale afvalverwerker probeert te bemachtigen. De schaal waarop dit gebeurt wordt niet genoemd. Mogelijk is de locatie van de slaappleaats waar de meeuwen naartoe vliegen mede bepaald door de aanwezigheid van een nachtelijke voedselbron, net als op het Sontplein waar het voedsel beschikbaar is op enkele meters van de plek waar ze slapen. De mogelijkheid om in de nacht voedsel te kunnen verzamelen zou voor een deel van de meeuwen de directe aanleiding kunnen zijn voor de nachtelijke verplaatsing.

Er zijn twee eerdere gepubliceerde aantallen gevonden van het aantal Kokmeeuwen dat overdag in de stad Groningen verblijft. Van Dijk (1996) noemt op basis van een telling overdag in februari 1996 een aantal van 2100 vogels. Dit aantal is waarschijnlijk te laag. In de huidige studie is de telling overdag 43% lager gebleken dan een schatting op basis van ringgegevens. Bonder (1999) beschrijft een slaappleaatsstelling op de drie grootste meren in Groningen en Drenthe in februari

1999. Voor de slaappleaats van de Kokmeeuwen uit de stad Groningen, het Paterswoldsemeer (Meeuwse & van Scharenburg 1988), noemt Bonder (1999) een aantal van 3900 en dat het grootste deel afkomstig is uit de stad. Dat komt waarschijnlijk neer op een aantal van 3000-3500 vogels uit de stad. Rond de eeuwwisseling zaten op de slaappleaats bij het Sontplein gemiddeld tussen 100 en 200 Kokmeeuwen (Nienhuis 2003). Een aantal van rond 3500 Kokmeeuwen in Groningen lijkt daarom een realistische schatting. Beide schattingen uit eind jaren 90 vallen lager uit dan de schattingen uit de huidige studie. Mogelijk zijn de aantallen toegenomen of is sprake van fluctuerende aantallen.

Dank

Voor het maken van een overzicht van het aantal waargenomen Kokmeeuwen in de stad Groningen in februari 2017 zijn waarnemingen gebruikt van Theo Bakker, Bernadette Balten, Johan Bos, Eelco Brandenburg, Klaas van Dijk, Jan Faber, Henk van Huffelen, Alwin van Lubeck, Frank Majoor, Henk Oosterhuis, René Oosterhuis en Henri Zomer.

Literatuur

- Bonder, M. 1999. Een slaappleaatsstelling van meeuwen in Groningen en Noord-Drenthe. *De Grauwe Gors* 27: 229-232.
- Van Dijk, K. 1996. Wintertelling van watervogels in de stad Groningen in 1996. *De Grauwe Gors* 24: 119-122.
- Lensink, R. 2016. Slaappleaatsen van meeuwen op daken. *Limosa* 89: 163-169.
- Majoor, K., P. van Horssen & K. van Dijk. 2005. Overleving van overwinterende Kokmeeuwen in Nederlandse steden. *Limosa* 78: 85-96.
- Meeuwse, H. & K. van Scharenburg. 1988. Vogelconcentraties in Groningen. Provinciale Planologische Dienst Groningen, Groningen.
- Nienhuis, J. 2003. Nachtelijk foeragerende Kokmeeuwen *Larus ridibundus* in het stadscentrum van Groningen. *Limosa* 76: 75-78.

Jeroen Nienhuis
Jeroen.nienhuis@kpnmail.nl